

Jos Ekscelencijai LR Prezidentei Daliai Grybauskaitei
LR Seimo Pirmininkei Loretai Grauzinienei
LR Ministrui Pirmininkui Algirdui Butkevičiui
LR Aplinkos ministrui Kęstučiui Trečiokui
LR Sveikatos apsaugos ministrui Jurui Požėlai
LR Seimo Aplinkos apsaugos komiteto Pirmininkui Algimantui Salamakinui
LR Seimo Sveikatos apsaugos komiteto Pirmininkei Dangutei Mikutienei
Vilniaus savivaldybės merui Remigijui Šimašui
Elektrėnų savivaldybės merui Kęstučiui Vaitukaičiui
LR Seimo nariams
Lietuvos Respublikos Europos Parlamento nariams
Elektrėnų savivaldybės tarybos nariams
Žiniasklaidai
Kopija Jungtinių Tautų Organizacijos ORHUS konvencijos priežiūros komitetui Ženevoje

K R E I P I M A S I S

Dėl neteisėto Kazokiškių sąvartyno eksploatavimo pasekmių
Vilnius, 2016-03-15

Vilniaus apskrities regioninis komunalinių atliekų sąvartynas Kazokiškėse įrengtas vadovaujantis LR Vyriausybės 2002 m. balandžio 12 d. nutarimu Nr. 519. Tai yra didžiausias komunalinių atliekų sąvartynas Baltijos šalių regione. 2007 m. lapkričio 23 d. sąvartynas buvo atidarytas, nors jau nuo 2004 metų lapkričio teismai nagrinėja bylas, susijusias su šiuo objektu, nuolat protestuoja Kazokiškių bendruomenė ir kitų aplinkinių gyvenviečių gyventojai, kurių gyvenamieji namai nutolę vos 500 metrų nuo komunalinių atliekų sąvartyno. Gyventojai priešinosi ir sąvartyno projektavimui, statybai bei plėtrai. Juos palaikė mokslininkai, visuomeninės organizacijos, kai kurie Seimo nariai, Katalikų Bažnyčia, visuomenininkai, kai kurios valstybinės ir mokslo institucijos, vietos politikai. Šis klausimas nuo 2006 metų buvo labai plačiai nušviečiamas žiniasklaidoje ne vien tik dėl to, kad didžiausiam atliekų kiekiui buvo parinkta Lietuvos istoriniam paveldui svarbi vieta (šalia Kernavė, neištyrinėta tinkamai gausi pilkapių vieta, kuri ribojasi su Neries regioniniu parku, be to, pagal geologinius tyrinėjimus dar 1988 metais mokslininkų ir tyrinėtojų išvada buvo vienareikšmė: tokioje vietoje negali būti planuojama komercinė ir ūkinė veikla dėl daugybės labai jautrių gamtinių požymių gretimybių, grunto, paviršinių vandenių, nešančių teršalus į Nerį). Tenka tik apgailestauti, kad kompetentingiausia tokiu atveju institucija – Lietuvos geologijos valdyba – buvo iškart eliminuota, nes nepritarė didžiausio sąvartyno vietai Kazokiškėse dar pačioje ankstyvojoje stadijoje, kai politikai, valdininkai ir verslininkai dairėsi galimos sąvartynui vietos. Nei sprendimus priimančios valdininkai, nei politikai nesigilino į tai, kad jau nuo 2005 metų Europos Sąjungos atliekų šalinimo strategija nurodė sąvartynų galimybę tik išimtiniais atvejais, kai nėra jokių galimybių atliekas deginti ir/ar kaip nors perdirbti. Juo labiau niekam iš sprendimus priimančių valdininkų bei politikų nerūpėjo nei aplinkosauginės tarptautinės 1988 m. JTO Orhuso konvencijos nuostatos, nei Lietuvos priimti šia Konvencija vadovaujantis įsipareigojimai. Primename, kad Amžinybėn išėjęs vienas iš žymiausių pasaulyje Lietuvos mokslininkų akad. prof. Antanas Kudzys yra sakęs, jog Lietuvos valdininkai ir politikai neįsiklauso į Lietuvos mokslininkų nuomonę apie atliekų tvarkymą.

Kazokiškių bendruomenė ir Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus skyriaus taryba daugybę kartų kreipėsi į Lietuvos aukščiausias institucijas: prezidentus, ministrus pirmininkus, ministrus, politikus, kitus valstybės pareigūnus bei verslininkus, kad šie atkreiptų dėmesį į tai, jog rengiantis, projektuojant, organizuojant ir statant Kazokiškių sąvartyną buvo pažeisti 32 Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos norminiai aktai, tarp kurių – Lietuvos Konstitucijos 19, 23, 37, 42, 53, 54 straipsniai, 1988 m. Orhuso Konvencija, Europos Sąjungos penki reglamentai, 8 LR įstatymai ir 19 LR Seimo, Vyriausybės, ministerijų ir kitų institucijų teisiniai aktai. 2006 m. kovo 30 d. ypatingos svarbos rezoliuciją „Dėl Kazokiškių sąvartyno statybos“ priėmė LR Seimas, tačiau ji liko tik popieriuje, nors joje buvo nustatyti ir tam tikri įpareigojimai atsakingiems asmenims bei institucijoms.

Esame dėkingi Elektrėnų bendruomenės nariams, visuomenės veikėjams, daugelio visuomeninių organizacijų atstovams, kai kuriems politikams, valstybės pareigūnams, Elektrėnų savivaldybės atstovams, kurie paprastai reaguodavo į šias problemas, rinkdavo parašus po peticijomis, dalyvaudavo susitikimuose su atsakingiausiais Lietuvos pareigūnais bei politikais Seimo komitetuose, rengdavo protestų ir pasipriešinimo akcijas bei nukentėdavo darbovietėse ir nuo policininkų smurto. Tačiau atsakingiausi politikai, valstybės pareigūnai ir verslininkai visiškai nereaguodavo į visuomenės keliamus teisėtus reikalavimus, o NETEISĖTAS SĄVARTYNAS JAU VEIKIA 9-tus METUS.

Lietuvos teismai Kazokiškių bendruomenės skundus tenkino, tačiau dėl teismo sprendimų vykdymo nekilo jokių problemų Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentui – jis iškart po nepalankaus sprendimo sąvartyno operatoriui UAB VAATC išduodavo kitą nepagrįstą Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (toliau TIPK) leidimą, taigi nuo pat sąvartyno atidarymo Vilniaus komunalinių atliekų sąvartynas veikia neteisėtai, labai smarkiai teršia aplinką, daro žalą valstybei ir žmonėms, nors Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2010 m. spalio 18 d. priimtu sprendimu konstatavo, jog 2007 m. išduotas leidimas yra niekinis ir negalioja, kaip negalioja ir visi jo papildymai bei pakeitimai. Sprendimo vykdymas buvo atidėtas vieneriems metams, kol bus išspręstos visos sąvartyno veiklos neteisėtų sprendimų problemos, tačiau sąvartynas vis tiek toliau veikia. LR aplinkos ministerijos Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas (toliau RAAD) ir veiklos operatorius UAB VAATC vietoje to, kad tinkamai vykdytų privalomą LVAT sprendimą, toliau pažeidinėjo įstatymus ir vykdė neteisėtą veiklą, klaidino atsakingas institucijas, Seimo narius, Kazokiškių bendruomenę ir Lietuvos visuomenę.

Kai Vilniaus apygardos administracinis teismas 2012 m. gegužės 21 d. vėl patenkino Kazokiškių bendruomenės ir Vilniaus Sąjūdžio tarybos skundą dėl neteisėtų Vilniaus RAAD ir VAATC veiksmų (neteisėtai išduoto naujo TIPK leidimo), sprendimo vykdymą teismas atidėjo 9 mėnesiams. Kad operatorius galėtų netrukdomas veikti, aplinkos apsaugą kontroliuojantis ir leidimus taršai išduodantis Vilniaus RAAD teismo sprendimą apskundė. Aukštesnė ir paskutinė teisminė instancija – Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų Kolegija – 2013 m. gruodžio mėnesio 12–19 d. iena atmetė Aplinkos apsaugos departamento ir operatoriaus apeliacinius skundus.

Ši LVAT nutartis buvo didžiausias ir skaudžiausias smūgis Lietuvos istorijoje 4 kadencijų Seimams ir jų vyriausybėms, nenorėjusioms įsigilinti į pavaldžių institucijų, politikų, verslininkų neteisėtus ir piktavališkus veiksmus prieš Lietuvos žmones, prieš Lietuvos istoriją ir Lietuvos gamtą. Teismas galutinai ir neginčijamai pripažino, kad 2011 m. balandžio 5 d. atrankos išvada negalėjo būti pagrindas išduoti TIPK leidimą sąvartynui Kazokiškėse eksploatuoti. Teismas sutiko su Kazokiškių bendruomenės ir Vilniaus Sąjūdžio tarybos motyvais bei argumentais, kad komunalinių atliekų sąvartyno poveikio aplinkai įvertinimas turi būti atliktas tinkamai, remiantis visais tokio poveikio aspektais.

Sąvartyno neteisėto eksploatavimo klausimai ginčijami nuo 2004 metų lapkričio. Tik po 11 metų teismų maratono teismas juridiskai apgynė vietos bendruomenės ir visuomenininkus. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas jau antrą kartą pasisakė dėl Kazokiškių sąvartyno be poveikio aplinkai vertinimo NETEISĖTUMO.

Tačiau per visą beveik 9 metų laikotarpį, kol veikia sąvartynas, niekas neinicijavo ir neatliko jokių tyrimų dėl šio sąvartyno veiklos neigiamų padarinių gamtai, kraštovaizdžiui, žemės gelmėms, miškui, vandenims, teritoriniam Neries regiono parkui, istoriniam paveldui, o svarbiausia – daugelis gyventojų yra priversti gyventi nuolatinėje smarvėje ir sveikatai kenksmingų, įvairiausių užkratų zonoje. Gyventojai, galima sakyti, gyvena sąvartyno prieigose – įvairiausių neigiamų veiksmų aplinkoje, čia dirba, augina vaikus. Gyventojų turtas smarkiai nuvertėjo. Sąvartynas atgraso turistus lankytis vienoje iš seniausių gyvenviečių Lietuvoje, įsikūrusių trijų Lietuvos istorinių sostinių Kernavės–Vilniaus–Trakų teritorijoje, kurioje yra daugybė gamtinių ir istorinių paminklų. Gyventojus labai glumina sąvartyno statybos technologija ir jos dugno išklojimas, kadangi ši vietovė yra ryški Nemuno ir Neries upių baseinų sankirta. Įvykus sąvartyno dugno avarijai, dideli Lietuvos regionai upių plukdomu vandeniu gali būti apkrėsti žmonių sveikatai, augalijai ir gyvūnijai žalingomis cheminėmis medžiagomis.

Lietuvoje turime keletą institucijų, prižiūrinčių ir kontroliuojančių aplinką, tačiau nė viena iš jų iki šiol nesiėmė jokios iniciatyvos iširti ir nustatyti neigiamų padarinių mastą ir parengti planą neigiamam poveikiui apriboti, sumažinti ar visiškai sustabdyti, atkurti paveiktas sritis. Paradoksalu, bet tuo turi užsiimti dabar tas pats Vilniaus regiono aplinkos apsaugos departamentas, kuris nuo 2007 metų ir išduodavo neteisėtus ir iš anksto žinomai neteisėtus TIPK leidimus sąvartyno veiklos operatoriui UAB VAATC, tai yra, ta pati institucija, kuri, nepaisydama teismo sprendimų, išduodavo neteisėtus TIPK leidimus, visaip vilkino procesus.

Atkreipiame dėmesį į tai, kad Europos žmogaus teisių teismas ne kartą yra pabrėžęs, jog žmogaus teisės į privatą gyvenimą negerbimas yra ir didelis aplinkos užterštumas, nes jis gali turėti neigiamą poveikį asmenų gerovei ir sudaryti nepakeliamas sąlygas jiems gyventi savo namuose, šitaip veikdamas jų privatą ir šeimos gyvenimą (*López Ostra v. Spain*, § 51; *Tatar v. Romania*, § 97), tai pasakytina ir apie nemalonus kvapus, sklindančius iš atliekų sąvartyno prie kalėjimo, kurie pasiekia kalinio kamerą, esančią vienintele jo gyvenamąja vieta kelerius metus (*Brândușe v. Romania* §§ 64 – 67). Tačiau čia – Kazokiškių sąvartyno keliamų neigiamų incidentų žmonių sveikatai zonoje – apie 9 metus gyvena ir dirba nenusikalte LIETUVAI žmonės, o VALSTYBĖS institucijos, politikai ir verslininkai nesilaiko įstatymų ir PIKTAVALIŠKAI DŽIŪGAUJA, kad neteisėtas verslas klesti.

Manome, jog pirmiausia būtina imtis skubių priemonių neigiamo žmogaus sveikatai poveikio pasekmėms nustatyti ir kaip tą poveikį sustabdyti, sumažinti ar nutraukti. Tam yra būtina atlikti ne mažiau kaip 3 km spinduliu nuo sąvartyno ribos gyvenančių ir/ar dirbančių žmonių (nepriklausomai nuo jų amžiaus) sveikatos patikrą (nuo gyventojų ir/ar dirbančiųjų skaičiaus iki šių gyventojų ligų bei mirties priežasčių išvadų). Remiantis patikra būtų galima daryti išvadas, ar 3 km spinduliu gyvenančių/dirbančių gyventojų bendra sveikata ir jų psichoemocinė būseną yra veikiama sąvartyno taršos (triukšmo, kvapų, teršalų patekimo į dirvožemį ir pan.) Tokios išvados padėtų parengti neigiamų padarinių šalinimo programą (kompensacinę, atstatomąją-atkuriamąją ir prevencinę).

Siekdami išsiaiškinti per beveik 9 metus nuo sąvartyno eksploatavimo pradžios žmonių sveikatai padaryto neigiamo poveikio faktišką cheminių ir kitokių priemonių bei incidentų poveikio GYVYBEI požymius, prašome sudaryti Seimo ir Vyriausybės komisiją patikrai atlikti:

- Aplinkinių gyventojų bendra ir pagal atskirus susirgimus sergamumo dinamika per paskutinius 10 metų;

- Gruntinių ir artezinių vandenų užterštumas cheminėmis toksinėmis medžiagomis, galimai patenkančiomis iš sąvartyno;

- Apylinkių dirvožemio užterštumas cheminėmis toksinėmis medžiagomis, galimai patenkančiomis iš sąvartyno;

- Apsauginės plėvelės, esančios po sąvartyno kaupu, būklė, galimas grunto įvairiame gylyje sąvartyno areale užterštumas toksinėmis cheminėmis medžiagomis;

- Toksinių cheminių medžiagų koncentracija aplinkinėje floroje ir faunoje;

- Iš sąvartyno sklindančių kvapų poveikis aplinkai.

Kiekvienas sveikai mąstantis individas ir be jokių tyrimų supranta, kad smarvė, sklindanti iš sąvartyno, labai veikia nervų sistemą ir psichiką.

Pabrėžiame, kad Aplinkos apsaugos įstatyme tik deklaratyviai paskelbta visuomenės teisė atlikti visuomeninį poveikio aplinkai vertinimą, tačiau šios visuomenei pažadėtos garantijos teisinio įgyvendinimo mechanizmo nėra iki šiol. Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatyme nustatyta, kad aplinkai padarytą žalą nustato regioninė aplinkos apsaugos agentūra. Nežinia, ar čia juoktis, ar verkti, kad Lietuvos įstatymų leidėjas tai pačiai institucijai patikėjo ir sprendimų priėmimą, ir jos pačios priimtų neteisėtų sprendimų žalos apskaičiavimą. Visuomenės sveikatos priežiūros įstatyme, priimtame 2002 metais, yra numatyta nemažai straipsnių dėl gyventojų higienos reikalavimų, apsaugos zonų, epidemijų ir ligų profilaktikos, visuomenės sveikatos kontrolės, sveikatos ir gyvenamųjų vietovių tyrinėjimo (ekspertizės), poveikio žmonių (visuomenės) sveikatai vertinimo procedūrų atlikimas. Deja, Kazokiškių sąvartyno projektas kažkaip stebuklingai dingo iš teisinio reguliavimo ir tapo tokiu projektu, kuriam jokios įstatymų normos netaikomos, nors nėra priimtas specialus įstatymas, kuriuo būtų nustatytas ypatingas ir išimtinis Kazokiškių sąvartyno teisinis, politinis bei ekonominis protegavimas (kaip, pvz., turėjome amerikietiškos Williams interesų AB „Mažeikių naftoje“ atvejį).

LR Konstitucinis Teismas pabrėžė vienoje iš išnagrinėtų bylų, jog „Teisinėje valstybėje negali būti nepaisoma bendrojo principo, kad niekas negali turėti naudos iš savo padaryto teisės pažeidimo <...> Konstitucija netoleruoja situacijos, kai <...> teisės aktais nėra nustatyta pareiga atkurti tai, kas buvo sunaikinta, suniokota, nuskurdinta, nualinta, užteršta ar kitaip pažeista. Tokių teisės pažeidimų padariniai jokiais pagrindais ir jokiomis aplinkybėmis negali būti įteisinti (legalizuoti) vėliau priimtais kokių nors institucijų ar pareigūnų sprendimais.<...>“ (Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas).

Žalos žemei ir aplinkai bendruosius atlyginimo principus nustatė Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (6.245-6.254, 6.263 – 6.267 straipsniai), o ypatumus įtvirtino Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2004/35/EB dėl atsakomybės už aplinkos apsaugą siekiant išvengti žalos aplinkai ir ją ištaisyti (atlyginti) (Oficialusis leidinys, L102, 2006, p. 15) ir Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos bei Aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymai. Minėta Direktyva pirmiausia yra taikoma dėl tokios žalos ar jos neišvengiamos grėsmės aplinkai, kuri kilo dėl tokios ūkinės veiklos, kuriai vykdyti yra reikalingas Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas, pvz., išgaunant nuodingas medžiagas, tvarkant atliekas ir pan. Atsakomybė už žalą tokią veiklą vykdančiam subjektui taikoma neatsižvelgiant į jo kaltę (t. y. Pagal griežtosios atsakomybės principą).

Esame įsitikinę, kad LR sveikatos apsaugos ministerija nedelsdama privalo ištirti ir nustatyti Kazokiškių sąvartyno padarytą neigiamą poveikį žmonių sveikatai, šio poveikio perspektyvas, rasti kompensacinių, atstatomųjų ir prevencinių priemonių. Jau minėta Direktyva poveikį žmonių sveikatai pripažįsta kaip didelę žalą. Apgailėstaujame, kad LR Seimas nuolatos gavęs informaciją iš visuomenės ir teismų institucijų apie Kazokiškių sąvartyno daromą ĮVAIRIĄ ŽALĄ ir NETEISĖTUS VEIKSMUS, VISIŠKAI NEPANORO SUSITIKTI SU VIETOS BENDRUOMENE, NESIĖMĖ INICIATYVŲ GINTI ŽMONIŲ INTERESUS ir PRIEMONIŲ, KAD BŪTŲ ĮGYVENDINAMA LR SEIMO 2006-03-30 d. priimta rezoliucija „Dėl Kazokiškių sąvartyno statybos“.

Primename, kad 2010 m. birželio 10 d. lankantis Kazokiškėse LR Prezidentei Daliai Grybauskaitėi, sąvartynas ir jo aplinka buvo labai gražiai IŠVALYTA IR IŠKVEPINTA. Tada bendruomenės susirinkime vaikai buvo iškėlę šūkį „GELBĖK MUS NUO SĄVARTYNO“. NETEISĖTAS sąvartynas dirba visu pajėgumu, aplinkos niekas nekvepina, vis mažiau vaikų eina į mokyklą, vis daugėja sergančiųjų. Visi Kazokiškių gyventojai su pagarba ir neišmatuojama viltimi patikėjo Jos Ekscelencijos Prezidentės patikinimais, jog neteisėti veiksmai nebus toleruojami. Po šio apsilankymo buvo keli teismų sprendimai, konstatavę neteisėtus veiksmus, tačiau kelio jiems niekas neužkirto ir aplinkai padarytos žalos net nemano atkurti.

Žinoma, kad kas 4 metai Kazokiškės tampa aštrių politinių, partinių, rinkiminių kovų ir visokiausių pažadų placdarmu, o pasibaigus rinkimams, virsta dvokiančia kasdienybe. Sąvartynas pagal planą numatytas eksploatuoti 20 metų – taigi politinės rietenos iki 2027 metų garantuotos. **ATSAKYKITE, KOKIA NAUDA IŠ TO VIETOS GYVENTOJAMS?**

Visuomenininkai kovoti prieš susibūrusį valdžios institucijų, politikų ir verslininkų konglomeratą neturi išteklių ir galimybių.

Prašome inicijuoti pagal kompetenciją priemones, kurios padėtų efektyviai ir visapusiškai įvertinti susidariusią situaciją dėl 9 metus trunkančio Kazokiškių komunalinių atliekų sąvartyno eksploatavimo neigiamų padarinių aplinkai ir žmogui.

Prašome gerbiamą Prezidentę priimti pokalbiiui Kreipimąsi pasirašiusiųjų atstovus.

Kovo 11-osios Nepriklausomybės akto signataras	Kazimieras Uoka
Kovo 11-osios Nepriklausomybės akto signataras	Jonas Šimėnas
LR Seimo narys	Rytas Kupčinskas
LR Seimo narė	Rima Baškienė
LR Seimo narė	prof. Vida Marija Čigriejienė
Elektrėnų savivaldybės tarybos narys	Algimantas Adomaitis
Elektrėnų savivaldybės tarybos narė	Aldona Kirkliauskienė
Elektrėnų savivaldybės tarybos narys	Vaidas Ratkevičius
Elektrėnų savivaldybės tarybos narys	Rimantas Edvardas Sabutis
Elektrėnų savivaldybės tarybos narys	Kęstas Vitkauskas
Elektrėnų savivaldybės tarybos narys	Viktoras Valiušis
Kazokiškių bendruomenės atstovė	adv. Ramunė Ramanauskienė
Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus skyriaus tarybos narys	Stanislovas Žilinskas
Lietuvos Sąjūdžio Vilniaus skyriaus tarybos pirmininkas	Leonas Kerosierius

Pasiteiravimui L. Kerosierius tel. + 370 652 77987
Adresas korespondencijai Balsių 59, LT-08400, Vilnius
el. p. vilnius@sajudis.com